

УДК 636:338.439.4

Вишневська О. М., доктор економічних наук, професор, декан обліково-фінансового факультету, Миколаївський національний аграрний університет, м. Миколаїв, Україна

Тарабрина А.-М. О., магістр обліково-фінансового факультету, Миколаївський національний аграрний університет, м. Миколаїв, Україна

Соколов С. В., магістр обліково-фінансового факультету, Миколаївський національний аграрний університет, м. Миколаїв, Україна

Бурлака Є. В., магістр обліково-фінансового факультету, Миколаївський національний аграрний університет, м. Миколаїв, Україна

ГЛОБАЛІЗАЦІЙНІ ПЕРЕДУМОВИ ТРАНСНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Обґрунтовано й узагальнено пріоритети гарантування національної безпеки держави з огляду на вплив глобалізаційних чинників, запровадження підходів до адаптації економіки країни до процесу транснаціоналізації світової економіки. Визначено основні тенденції поширення сфери дії транснаціональних компаній. Проаналізовано географію зосередження транснаціональних компаній у світі. Обумовлено наслідки глобалізаційних процесів і явищ на розвиток національної економіки держави. Визначено вагомість транснаціональних компаній у світовій економіці.

Ключові слова: глобалізація, транснаціоналізація, транснаціональні компанії, світові глобальні процеси, глобальні корпорації, конкурентні переваги, інвестиційні можливості.

Вишневская О. Н., доктор экономических наук, профессор, декан учетно-финансового факультета, Николаевский национальный аграрный университет, г. Николаев, Украина

Тарабрина А.-М. А., магистр учетно-финансового факультета, Николаевский национальный аграрный университет, г. Николаев, Украина

Соколов С. В., магистр учетно-финансового факультета, Николаевский национальный аграрный университет, г. Николаев, Украина

Бурлака Е. В., магистр учетно-финансового факультета, Николаевский национальный аграрный университет, г. Николаев, Украина

ГЛОБАЛИЗАЦИОННЫЕ ПРЕДПОСЫЛКИ ТРАНСНАЦИОНАЛИЗАЦИИ МИРОВОЙ ЭКОНОМИКИ

Обоснованно и обобщенно приоритеты обеспечения национальной безопасности государства, учитывая влияние глобализационных факторов, внедрение подходов к адаптации экономики страны к процессу транснационализации мировой экономики. Определены основные тенденции распространения сферы действия транснациональных компаний. Проанализировано географию сосредоточения транснациональных компаний в мире. Обусловлены последствия глобализационных процессов и явлений на развитие национальной экономики государства. Определена значимость транснациональных компаний в мировой экономике.

Ключевые слова: глобализация, транснационализация, транснациональные компании, мировые глобальные процессы, глобальные корпорации, конкурентные преимущества, инвестиционные возможности.

Vyshnevskya O., Doctor of Economic Sciences, Professor, Dean of the Faculty, Mykolayiv National Agrarian University, Mykolayiv, Ukraine

Tarabrina A.-M., Master of Accounting and Finance Faculty, Mykolayiv National Agrarian University, Mykolayiv, Ukraine

Sokolov S., Master of Accounting and Finance Faculty, Mykolayiv National Agrarian University, Mykolayiv, Ukraine

Byrlaka E., Master of Accounting and Finance Faculty, Mykolayiv National Agrarian University, Mykolayiv, Ukraine

GLOBALIZATION PRECONDITIONS FOR TRANSNATIONALIZATION OF THE WORLD ECONOMY

Globalization is a process that embodies the transformation of the spatial organization of the world and its regions, social relations and interactions measured by such indicators as: duration, intensity, speed and influence that give rise to intercontinental or interregional flows and structures of activity, interactions and manifestations at the socio-economic and ecological levels.

The purpose of the study is to substantiate the priorities in ensuring the national security of the state in view of the impact of globalization factors, the introduction of approaches to the adaptation of the country's economy to the processes of transnationalization of the world economy.

Modern globalization of the world economy is reflected in the deepening of internationalization of production. Globalization is characterized by a positive and negative impact on different systems, an increase in the influence of the process of transnationalization.

It is revealed that transnationalization is often understood by new phenomena, qualitative changes taking place in the world economy. Transnationalization is seen as a process of expanding the international activities of industrial firms, banks, service companies, and their exit from the national boundaries of individual countries, which leads to the growth of national companies in transnational.

The main factors of the negative impact of TNCs on the economy of the recipient country are: the danger of introducing environmentally hazardous technologies; development of innovations in strategic enterprises of the defense industry; outflow of foreign investment due to negative macroeconomic trends; insufficient rates of development of branches of TNCs, due to the tendency to exaggerate the reaction to a possible change in market conditions.

For the transnationalization of the economic sphere, the emergence and strengthening of the positions of international monopolies, transnational corporations, international financial and industrial groups, which become the owners of the internal resources of many states and form a separate international production sector, which is also based on international ownership, is characterized first and foremost.

It is stated that the impact of globalization and transnationalization on the world economy is weighty and growing, which changes the approaches to doing business in all spheres. Adaptation to the transnationalization process requires active involvement of funds in the real sectors of the economy in order to increase their competitiveness. In an effort to capture the markets of TNCs, they have a significant negative impact on the national producer, with much higher competitive advantages and financial opportunities.

An important role in guaranteeing the national security of the state, its adaptation to globalization processes, including through the process of transnationalization, belongs to the state administration, which serves as the basic basis for guaranteeing the interests of all subjects of the macro-environment (from households, to multinational companies) in order to obtain not only economic, but also social benefits for the society and guaranteeing its safety.

Keywords: *globalization, transnationalization, transnational companies, global processes, global corporations, competitive advantages, investment opportunities.*

JEL Classification: *E44; F 01.*

Постановка проблеми. Глобалізація є найважливішою реальною характеристикою світової системи, впливовою силою, що визначає темпи розвитку суспільства. Глобалізація економічного розвитку виникає через повну взаємозалежність складових світового господарства, з його єдності та цілісності, що збільшується за умов широкого розгортання інтернаціоналізації виробництва й обігу, інтенсифікації інтеграційних процесів. Відбувається процес глобального синтезу світового масштабу який є суперечливим та багатограним, здійснює вплив на усі держави й регіони світу.

Глобалізація є процес перетворення світової економіки в єдиний ринок товарів, послуг, капіталів, робочої сили і знань, поступальний розвиток інтернаціоналізації. Вона зачіпає практично усі сфери суспільного життя, включаючи економіку, політику, ідеологію, спосіб життя, екологію, соціальну сферу, культуру, безпеку, а також самі умови існування людства. Глобалізація є процесом, що втілює в собі трансформацію просторової організації світу та його регіонів, соціальних відносин та взаємодій, що вимірюються за допомогою таких показників, як: тривалість, інтенсивність, швидкість і вплив, які породжують міжконтинентальні або міжрегіональні потоки та структури активності, взаємодій та прояви на соціально-економічному та екологічному рівнях. Ці потоки стосуються переміщень фізичних об'єктів, людей, символів, знаків і інформації в просторі і часі, а структури виступають як відрегульовані стійкі взаємодії між незалежними агентами, точками перетину діяльності або центрами влади, що відповідають визначеним зразкам. Глобалізація за своєю суттю є викликом економічній безпеці будь-якої країни, яка певною мірою інтегрована до економічного простору [1].

Оцінка глобалізаційних процесів є вагомим передумовою прийняття глобальних рішень в економічній, соціальній, політичній, екологічних сферах. Адаптація до глобалізаційних чинників впливу є вагомим (базовим) передумовою гарантування національної безпеки держав світу з огляду на темпи соціально-економічного розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню сутності і особливостей глобалізаційного впливу на розвиток світової економіки присвячено праці вітчизняних і зарубіжних вчених, з-поміж яких: О. Д. Богатуров, В. С. Буянов, Н. Х. Вафіна, В. І. Власов, С. І. Долгов, Н. Н. Думная, В. Р. Євстигнєєв, Д. Н. Замятін, Л. О. Зеленов, В. П. Колесов, Е. Г. Кочетов, М. М. Моїсєєв, В. В. Соколов, М. О. Чешков, Ю. В. Яковець. Необхідність розробки пріоритетних напрямів адаптації до глобалізаційних чинників, формування передумов до гарантування національних інтересів підтверджується необхідністю забезпечення зростання рівня глобальної конкурентоспроможності економіки держави.

Формулювання цілей дослідження. Метою дослідження є обґрунтування пріоритетів у гарантуванні національної безпеки держави з огляду на вплив глобалізаційних чинників, запровадження підходів до адаптації економіки країни до процесів транснаціоналізації світової економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Процес глобалізації охоплює різні сфери світової економіки, а саме: зовнішню, міжнародну, світову торгівлю товарами, послугами, технологіями, об'єктами інтелектуальної власності; міжнародний рух чинників виробництва (робочої сили, капіталу, інформації); міжнародні фінансово-кредитні й валютні операції (безвідплатне фінансування і допомога, кредити і позики суб'єктів

міжнародних економічних відносин, операції з цінними паперами, спеціальні фінансові механізми й інструменти, операції з валютою); виробнича, науково-технічна, технологічна, інжинірингова й інформаційна співпраця [2]. Сучасна глобалізація світової економіки відображається у поглибленні

інтернаціоналізації виробництва. Глобалізація характеризується позитивною й негативною дією на різні системи, основні чинники впливу сформовано на рис. 1-2.

Процес формування єдиного світового господарського простору є багатограним і суперечливим.

Рисунок 1 – Позитивні наслідки глобалізаційних процесів і явищ у розвитку національної економіки держави

Джерело: узагальнено авторами на основі опрацьованих літературних джерел

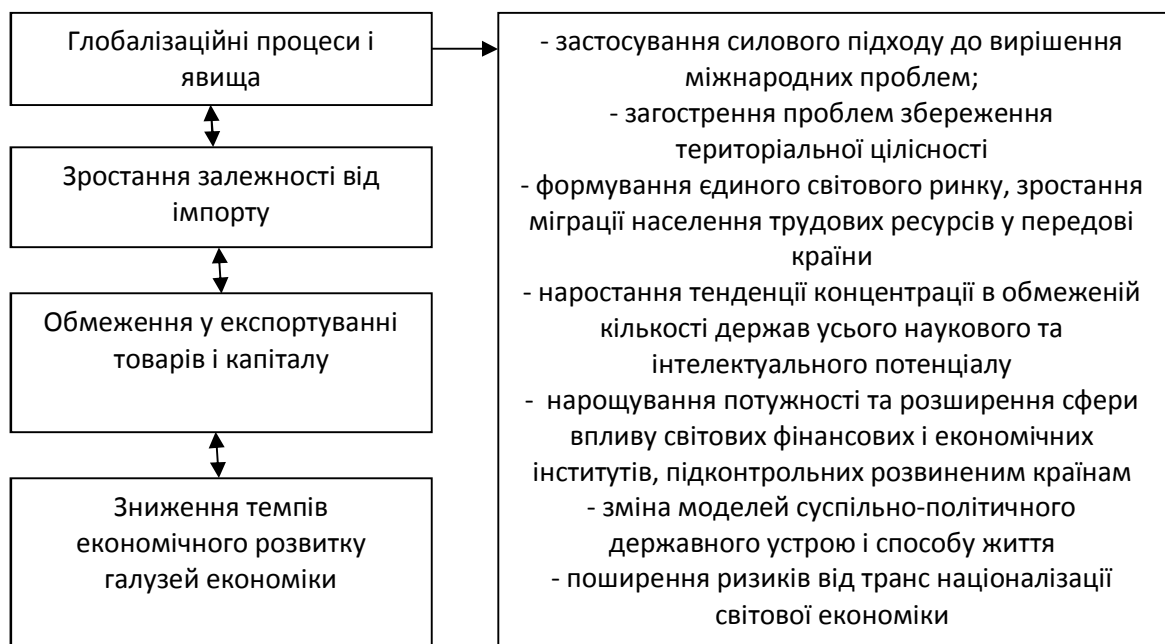

Рисунок 2 – Негативні наслідки глобалізаційних процесів і явищ у розвитку національної економіки держави

Джерело: узагальнено авторами на основі опрацьованих літературних джерел

Відбувається глобалізація та уніфікація діяльності, що, в свою чергу, призводить у дію тенденцію до згортання різноманіття форм бізнесу, діють локальні тенденції, що сприяють розмаїттю культур, норм поведінки, а також зростанню відмінностей у способі життя. Таким чином, міжнародний бізнес являє собою багаторівневу, гнучку та відкриту систему, яка постійно розвивається під дією різних чинників – від найпростіших форм (зовнішньоторговельний бізнес) до складних утворень (глобальний бізнес) [4].

Поява та розвиток транснаціональних корпорацій (далі за текстом – ТНК) безпосередньо пов'язана з їхньою інвестиційною діяльністю. Міжнародний рух підприємницького капіталу, зокрема прямі іноземні інвестиції, стали базою для формування всесвітньої системи філій та міжнародного виробництва ТНК. Таким чином, здійснення прямих іноземних інвестицій є однією з головних ознак транснаціональної корпорації. Транснаціоналізація веде до високого рівня взаємозалежності між країнами. Вона являє собою процес посилення світової інтеграції в результаті глобальних операцій ТНК. Транснаціоналізація – це якісно новий етап інтернаціоналізації господарського життя, який характеризується різким зростанням ролі зовнішніх факторів розвитку усіх держав і створенням транснаціонального капіталу [5].

Під транснаціоналізацією найчастіше розуміють нові явища, якісні зміни, що відбуваються у світовій економіці. Транснаціоналізація розглядається як процес розширення міжнародної діяльності промислових фірм, банків, компаній сфери послуг, їх виходу за національні межі окремих країн, що приводить до переростання національних компаній у транснаціональні. Для нього характерне переплетення капіталів за рахунок поглинання фірм інших країн, створення спільних компаній, залучення фінансових коштів іноземних банків, встановлення міцних довготривалих зв'язків за кордоном промислових компаній і банків однієї і тієї ж країни [6].

Виявлено, що до основних чинників негативного впливу діяльності ТНК на економіку країни-реципієнта належать: небезпека запровадження екологічно небезпечних технологій; освоєння інновацій у стратегічні підприємства оборонної промисловості; відтік іноземних інвестицій через негативні макроекономічні тенденції; недостатні темпи розвитку філій ТНК, що пов'язано зі схильністю до перебільшення реакції на можливу зміну кон'юнктури ринку.

Всі країни, досліджувані в рамках індексу глобалізації, оцінюються по 24 показникам, об'єднаним в три основні групи глобальної інтеграції: економічна глобалізація (обсяг міжнародної торгівлі, рівень міжнародної ділової активності, торговельні потоки, міжнародні інвестиції, тарифна політика, обмеження і податки на міжнародну торгівлю); соціальна глобалізація (рівень культурної інтеграції, відсоток іноземного населення, міжнародний туризм, міжнародні особисті контакти, обсяг телефонного трафіку, поштових відправлень, транскордонних грошових переказів, інформаційні потоки, розвиток інформаційно-комунікаційної інфраструктури); політична глобалізація (членство держав в міжнародних організаціях, участь в міжнародних місіях (включаючи місії ООН), ратифікація міжнародних багатосторонніх договорів, кількість посольств і інших іноземних представництв). За інформацією «KOF Index of Globalization», який складається Швейцарським економічним інститутом (KOF Swiss Economic Institute), найбільш глобалізованими країнами є Нідерланди, Ірландія, Бельгія. Україна займає 45 місце за рівнем глобалізації [7].

Провідну роль у світовій економіці відіграють 100 найбільших ТНК. Більшість з них розміщуються в промислово-розвинутих країнах. 100 провідних ТНК контролюють 70% усіх прямих іноземних інвестицій (рис.3). У щорічному рейтингу найбільших корпорацій світу «Fortune Global 500» компанії ранжуються за обсягом виручки. Поріг для проходження в рейтинг Fortune Global 500

зріс до 23,72 млрд доларів США. У першій десятці опинилися 3 компанії з Китаю. Сукупна виручка 500 найбільших компаній світу за даними Fortune Global 500 склала 27,6

трильйонів доларів, а загальний прибуток – 1,5 трлн. доларів, на підприємствах працює 67 мільйонів осіб у 33 країнах світу [9].

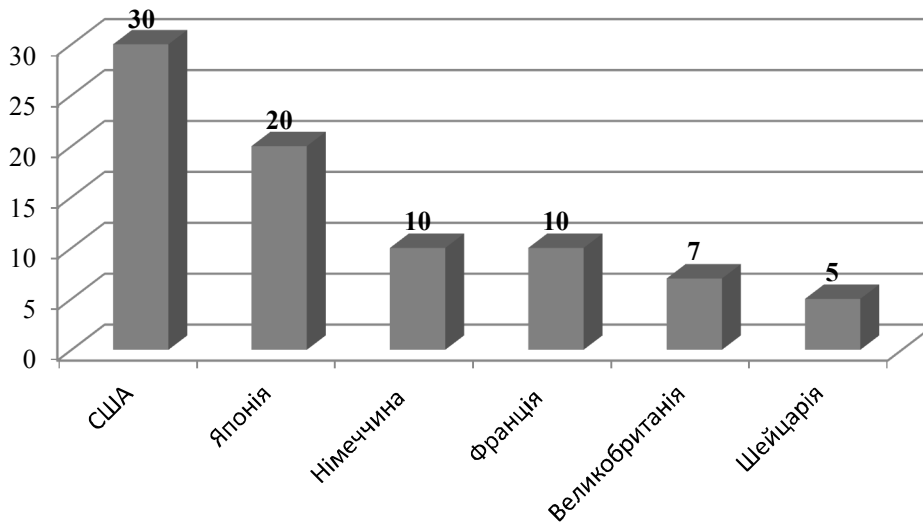

Рисунок 3 – Питома вага ТНК за країнами світу, %

Джерело: узагальнено авторами на основі опрацьованих літературних джерел [8]

Загалом у зазначених на рис.3 країнах розміщено 82 із 100 ТНК. Регіональний розподіл активів ТНК: 40% вартості майна 100 найбільших ТНК перебуває за межами країни базування. Лідером серед країн базування з найбільшими ТНК є США, Японія, країни Європейського Союзу. В останнє десятиліття другою по кількості найбільших ТНК країн став Китай [8].

Для транснаціоналізації економічної сфери характерні насамперед виникнення і посилення позицій міжнародних монополій, транснаціональних корпорацій, міжнародних фінансово-промислових груп, які стають власниками внутрішніх ресурсів багатьох держав і формують окремий сектор міжнародного виробництва, який базується і на міжнародній власності. Інший важливий прояв транснаціоналізації економіки - формування всесвітньої фінансової системи за участі МВФ і Світового Банку [9].

Розрізняють три головні групи ТНК. До першої групи відносять транснаціональні корпорації (ТНК), головна (материнська) фірма яких розташована у одній країні, і здійснює ділову активність в інших країнах з

допомогою створення там філій та дочірніх компаній, які мають самостійні служби виробництва і збуту продукції, науково-дослідні центри (американські компанії "General Motors", "Ford", "IBM", "Exon", "Mobil", швейцарський концерн "Nestle". До другої групи відносять багатонаціональні компанії. Це трести, концерни та інші виробничі об'єднання, які є міжнародними фірмами. Багатонаціональні компанії об'єднують національні компанії двох, або більше країн на виробничій або науково-технічній основі, які належать власникам із цих країн – англо-голандський хіміко-технічний концерн "Univer", заснований у 1907 році, англо-голандський концерн "Royal-Dutch-Shell", італо-французький автомобільний концерн "Fiat-Citroen". До третьої групи міжнародних корпорацій відносять Міжнародні корпоративні союзи. Вони виступають в організаційній формі консорціумів, створюються на виробничій, науково-технічній і комерційній основі. Це спеціальні об'єднання промислових, банківських і інших концернів, створених для вирішення економічних проблем, прикладом

є західноєвропейський консорціум "Erbus industry" [9].

Визначено, що до глобальних корпорацій, які проводять свою діяльність в масштабах всього світу і представлені на ринку України відносять: Coca-Cola, Samsung, Toyota, Nestle, Nokia, Metro Cash&Carry, Hewlett-Packard, British American Tobacco. Найбільш інвестиційно-привабливими для іноземних інвесторів є: харчова промисловість, переробка сільськогосподарської продукції (15,7% від загального обсягу прямих іноземних інвестицій); торгівля (15,6%); фінансова сфера (8,5%); машинобудування (8,0%); транспорт (7,6%); металургія та обробка металу (5,4%); операції з нерухомістю (4,6%); хімічна та нафтохімічна промисловість (4,1%).

Отже, вплив глобалізації й транснаціоналізації на світову економіку є вагомим та зростаючим, що змінює підходи до ведення бізнесу в усіх сферах. Адаптація до процесу транснаціоналізації вимагає активного залучення коштів в реальні сектори економіки з метою підвищення їх конкурентоспроможності. У прагненні оволодіти ринками за кордоном ТНК здійснюють значний негативний вплив на національного виробника, маючи при цьому значно вищі конкурентні переваги та фінансові можливості.

Висновки. Глобалізація здійснює вплив на усі світові процеси, особливо відчутним є вплив у соціально-економічній сфері. Поширення сфери дії процесу транснаціоналізації вимагає запровадження адаптаційного підходу, який дозволить протистояти зростаючому впливу глобальних процесів майже в усіх регіонах світу. Розширення масштабів ТНК спонукає до

активізації розвитку галузей економіки на інвестиційно-інноваційних засадах, що дозволить підвищити конкурентні позиції національних виробників. Особливо актуальним є питання з огляду на необхідність гарантування національних інтересів, забезпечення передумов до гарантування безпеки суспільства з огляду на макроекономічну, продовольчу, енергетичну, екологічну безпеку держави, окремих її регіонів, галузей національної економіки.

Пріоритети гарантування національної безпеки держави з огляду на всеосяжний вплив глобалізаційних чинників повинні включати чіткі й узгоджені дії, направлені на підтримку реального сектора економіки, пріоритетність представлення вітчизняної продукції на внутрішньому ринку, запровадження державного регулювання з метою обмеження імпортування товарів, які можуть бути забезпечені власними виробництвами. Вагомою складовою дієвості заходів повинні виступати державні гарантії для інвесторів, а також реалізації комплексних дій з метою унеможливлення фінансових шахрайств у процесі інвестування галузей національної економіки.

Отже, вагому роль у гарантуванні національної безпеки держави, її адаптації до глобалізаційних процесів, у тому числі через процес транснаціоналізації, належить державному управлінню, яке виступає базовою основою гарантування інтересів усіх суб'єктів макросередовища (від домогосподарств, до транснаціональних компаній) з метою отримання не лише економічних, а і соціальних переваг для суспільства і гарантування його безпеки.

Література:

1. Вишневська О. М. Глобалізаційний вплив у формуванні критеріїв оцінки середовища держави / О. М. Вишневська, Т. П. Лісковецька // Вісник аграрної науки Причорномор'я. – 2015. – Вип. 3 (86). – С. 22–32.
2. Вишневська О. М. Глобалізаційні процеси і транснаціоналізація економіки держави / О. М. Вишневська, О. М. Зуб // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2014. – Вип. № 2. – С. 39–42.
3. Глобалістика: історія, теорія : монографія [Текст] у 2-х томах / В. І. Власов, ННЦ "ІАЕ", ДНСГБ НААН. – Вінниця : ТОВ «Нілан – ЛТД», 2012. – 570 с.

4. Грінченко О. В. Глобалізація та її вплив на розвиток виробничих систем / О. В. Грінченко // Вісник Маріупольського Державного Університету. – 2014. – Вип. 4. – С. 113–118.
5. Современная глобализация : состояний и перспективы / Л. А. Зеленов, А. А. Владимиров, Е. И. Степанов. – М., 2010. – 314 с.
6. Соколенко С. И. Стратегії економічного росту та формування нових виробничих систем в епоху глобалізації / С. И. Соколенко // Економічний часопис-XXI. – 2003. – №5. – С. 11–17.
7. Индекс глобализации стран мира по версии KOF [Електронний ресурс] / Швейцарський економічний інститут (KOF Swiss Economic Institute). – Режим доступу: <http://globalization.kof.ethz.ch>
8. Данильченко А. В. Теоретичні основи транснаціоналізації країни і підприємства / А. В. Данильченко, Д. С. Калінін // Білорусь і світові економічна процеси. – 2011. – Вип. 8. – 195 с.
9. Global 500 FORTUNE [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://fortune.com/global500/>.

References:

1. Vyshnevs'ka, O. M. and Liskovets'ka, T. P. (2015), "Globalization impact on the formation of criteria for assessing the state environment", *Visnyk ahrarnoyi nauky Prychornomor'ya*, vol. 3 (86), pp. 22–32.
2. Vyshnevs'ka, O. M. and Zub, O. M. (2014), "Globalization processes and transnationalization of the state economy", *Hlobal'ni ta natsional'ni problemy ekonomiky*, vol. 2, pp. 39–42.
3. Vlasov, V. I. (2012), *Hlobalistyka : istoriya, teoriya* [Globalistics: History, Theory], TOV "Nilan – LTD", Vinnytsya, Ukraine.
4. Hrinchenko, O. V. (2014), "Globalization and its impact on the development of production systems", *Visnyk Mariupol's'koho Derzhavnoho Universytetu*, vol. 4, pp. 113–118.
5. Zelenov, L. A. Vladymyrov, A. A. and Stepanov, E. Y. (2010), *Sovremennaya hlobalyzatsyya : sostoyanyu y perspektyvi* [Modern globalization: states and perspectives], Moscow, Russia.
6. Sokolenko, S. Y. (2003), "Strategies for economic growth and the formation of new production systems in the era of globalization", *Ekonomichnyy chasopys-XXI*, vol. 5, pp. 11–17.
7. Shveytsars'ky ekonomichnyy instytut (KOF Swiss Economic Institute), "Indeks hlobalizatsiyi krayin svitu po versiyi KOF", available at: <http://globalization.kof.ethz.ch> (Accessed 20 February 2018).
8. Danyl'chenko, A. V and Kalinin, D. S. (2011), "Theoretical bases of transnationalization of the country and enterprises", *Bilorus' i svitovi ekonomichna protsesy*, vyp. 8.
9. Global 500 FORTUNE, available at: <http://fortune.com/global500/> (Accessed 20 February 2018).

